

OBSAH

Předmluva	13
---------------------	----

Kapitola I.

ZMĚNĚNÁ PODSTATA LIDSKÉHO JEDNÁNÍ

I. PŘÍKLAD Z ANTIKY	20
1. Člověk a příroda	21
2. Lidské dílo: „město“	22
II. ZNAKY DOSAVADNÍ ETIKY	24
III. NOVÉ DIMENZE ODPOVĚDNOSTI	27
1. Zranitelnost přírody	27
2. Nová úloha vědění v morálce	29
3. Má příroda vlastní mravní právo?	29
IV. TECHNOLOGIE JAKO „POSLÁNÍ“ LIDSTVA	31
1. Homo faber po homo sapiens	31
2. Univerzální město jako druhá příroda a povinnost člověka být na světě	32
V. STARÉ A NOVÉ IMPERATIVY	34
VI. DŘÍVĚJŠÍ FORMY „ETIKY BUDOUCNOSTI“	37
1. Etika zásvětného naplnění	37
2. Státníkova odpovědnost za budoucnost	39
3. Moderní utopie	40
VII. ČLOVĚK JAKO OBJEKT TECHNIKY	43
1. Prodloužení života	43
2. Kontrola chování	45
3. Genetická manipulace	47
VIII. „UTOPICKÁ“ DYNAMIKA TECHNICKÉHO POKROKU A PŘEMÍRA ODPOVĚDNOSTI	48
IX. ETICKÉ VAKUUM	50

Kapitola II.

OTÁZKY ZÁKLADŮ A METOD

I. IDEÁLNÍ VĚDĚNÍ A REÁLNÉ VĚDĚNÍ V „ETICE BUDOUCNOSTI“	55
1. Naléhavost otázky principů	55
2. Faktická věda o vzdálených účincích technického jednání	56
3. Příspěvek této vědy k vědění o principech: heuristika strachu	56

4. „První povinnost“ etiky budoucnosti: zjednat představu o vzdálených účincích	58
5. „Druhá povinnost“: Uplatnit pocit přiměřený představě vzdálených účinků	58
6. Nejistota projekcí budoucnosti	59
7. Pro učení o principech heuristicky postačuje vědění o možném	59
8. Vědění o možném je však zřejmě nepoužitelné pro aplikaci těchto principů na politiku	60
II. ŠPATNÁ PROGNOZA MÁ PŘEDNOST PŘED DOBROU	62
1. Pravděpodobnosti u velkých odvážných činů	62
2. Kumulativní dynamika technického vývoje	63
3. Nedotknutelnost subjektu vývoje	64
III. PRVEK SÁZKY V JEDNÁNÍ	67
1. Smím dát v sázku zájmy druhých?	68
2. Smím dát v sázku celek zájmů druhých?	68
3. Meliorismus neospravedlňuje to, abychom dali vše v sázku	69
4. Lidstvo nemá právo na sebevraždu	70
5. Existence „člověka“ se nesmí stát předmětem sázky	70
IV. POVINNOST K BUDOUCNOSTI	73
1. V etice budoucnosti odpadá reciprocita	73
2. Povinnost k potomstvu	73
3. Povinnost k lidskému životu a ke kvalitě života našeho potomstva vůbec	75
a) Potřebuje povinnost k potomstvu zdůvodnění?	75
b) Priorita povinnosti vůči životu	76
c) První imperativ: aby lidstvo existovalo	78
4. Ontologická odpovědnost za ideu člověka	78
5. Ontologická idea vytváří kategorický, ne hypotetický imperativ	78
6. Dvě dogmata: „žádná metafyzická pravda“; „žádná cesta od toho, co je, k tomu, co má být“	79
7. K nutnosti metafyziky	80
V. BYTÍ A POVINNOST	82
1. Povinnost, aby něco bylo	82
2. Přednost bytí před nicotou a individuum	82
3. Smysl Leibnizovy otázky, „proč je něco, a ne nic“?	83
4. Otázku možné povinnosti být je třeba zodpovídat nezávisle na náboženství	84
5. Otázka se mění v otázku po statusu hodnoty	85

Kapitola III.

O ÚČELECH A JEJICH POSTAVENÍ V BYTÍ

I. KLADIVO	91
1. Konstituováno prostřednictvím účelu	91
2. Účel není ve věci	91

II. SOUD	92
1. Imanence účelu	92
2. Neviditelnost účelu v tělesném aparátu	93
3. Prostředek nepřetrvá imanenci účelu	94
4. Na účel se poukazuje prostřednictvím věcných nástrojů	94
5. Soud a kladivo: jejich účel je dán člověkem	95
III. CHŮZE	97
1. Umělé a přirozené prostředky	97
2. Rozdíl mezi prostředkem a funkcí (užití)	97
3. Nástroj, orgán a organismus	99
4. Subjektivní řada účelů a prostředků v lidském jednání	99
5. Rozdělení a objektivní mechanika řetězce v jednání zvířete	100
6. Kauzální moc subjektivních účelů	106
IV. TRÁVICÍ ÚSTROJÍ	108
1. Teze, že účel ve fyzickém organismu je pouze zdánlivý	108
2. Omezuje se kauzalita účelu na subjektem obdařenou bytost?	109
a) Dualistický výklad	109
b) Monistická teorie emergence	110
3. Účelová kauzalita platí také v předvědomé přírodě	113
a) Zdrženlivost přírodních věd	113
b) Fiktivní charakter zdrženlivosti a jeho sebekorekce prostřednictvím existence vědy	113
c) Pojem účelu mimo subjektivitu: slučitelnost s přírodní vědou	114
d) Pojem účelu mimo subjektivitu: smysl pojmu	116
e) Chtění, příležitost a regulace kauzality	118
V. SKUTEČNOST PŘÍRODY A PLATNOST:	
OD OTÁZKY ÚČELU K OTÁZCE HODNOTY	120
1. Obecnost a zákonitost	120
2. Svoboda popřít nárok přírody	121
3. Nedokazatelnost povinnosti souhlasu s tímto nárokem	122

Kapitola IV.

DOBRO, POVINNOST A BYTÍ: TEORIE ODPOVĚDNOSTI

I. BÝT A POVINNOST	127
1. „Dobré“ nebo „špatné“ je ve vztahu k účelu relativní	127
2. Účelovost jako dobro o sobě	128
3. Souhlas bytí se sebou samým v účelu	129
4. Ano životu: důrazné jako Ne k nebytí	129
5. Síla povinnosti ontologického Ano pro člověka	130
6. Nejistota povinnosti na rozdíl od chtění	131
7. „Hodnota“ a „dobro“	132
8. Konání dobra a bytí konajícího: převaha „věci“	134
9. Citová stránka mravnosti v dosavadní etické teorii	136
a) Lásky k „nejvyššímu dobru“	136

b) Jednání kvůli jednání	138
c) Kantova „úcta před zákonem“	139
d) Stanovisko následujícího zkoumání	141
II. TEORIE ODPOVĚDNOSTI: PRVNÍ ROZLIŠENÍ	142
1. Odpovědnost jako kauzální připisování vykonaných činů	142
2. Odpovědnost za to, co je třeba učinit: povinnost moci	144
3. Co znamená „jednat nezodpovědně“?	145
4. Odpovědnost je ne-reciproční vztah	146
5. Přirozená a smluvní odpovědnost	147
6. Samostatně zvolená odpovědnost politika	148
7. Odlišnosti politické a rodičovské odpovědnosti	150
III. TEORIE ODPOVĚDNOSTI: RODIČE A STÁTNÍK	
JAKO VÝZNAMNÁ PARADIGMATA	152
1. Primární je odpovědnost člověka za ostatní lidské bytosti	152
2. „První přikázání“: existence lidstva	153
3. Umělcova „odpovědnost“ za své dílo	154
4. Totalita rodičovské a státnické odpovědnosti	157
5. Předměty obou odpovědností se vzájemně prolínají	158
6. Analogie obou odpovědností v citu	159
7. Rodiče a státník: kontinuita	162
8. Rodiče a státník: budoucnost	163
IV. TEORIE ODPOVĚDNOSTI: HORIZONT BUDOUCNOSTI	165
1. Cíl výchovy: být dospělým	165
2. Dějinný vývoj není srovnatelný s organickým	166
3. „Mláď“ a „stáří“ jako historické metafora	167
4. Dějinná příležitost: Poznání bez předběžného vědění (Filip Makedonský)	169
5. Role teorie v předvídání: Leninův příklad	169
6. Předvídání na základě analytického kauzálního vědění	170
7. Předvídání na základě spekulativní teorie: marxismus	171
8. Teorie, která naplňuje sama sebe, a spontaneita jednání	173
V. JAK DALEKO DO BUDOUCNOSTI SAHÁ	
POLITICKÁ ODPOVĚDNOST?	177
1. Veškeré státnické umění je odpovědné za možnost budoucího státnického umění	177
2. Blízké a vzdálené horizonty za vlády <i>trvalé změny</i>	178
3. Očekávání vědecko-technického pokroku	180
4. Obecně rozšířené časové rozpětí dnešní kolektivní odpovědnosti	182
VI. PROČ „ODPOVĚDNOST“ DOSUD NESTÁLA	
V CENTRU ETICKÉ TEORIE	184
1. Užší okruh vědění a moci; cíl stálosti	184
2. Nepřítomnost dynamiky	186
3. „Vertikální“, nikoli „horizontální“ zaměření dřívější etiky (Platón)	186
4. Kant, Hegel, Marx: Historický proces jako eschatologie	188
5. Současné obrácení věty „můžeš, neboť máš“	190

6. Moc člověka – původ povinnosti v odpovědnosti	191
VII. DÍTĚ – PŮVODNÍ PŘEDMĚT ODPOVĚDNOSTI	193
1. Elementární „povinnost“ v tom, že novorozenec „je“	193
2. Méně naléhavé výzvy povinnosti být	195
3. Samozřejmost archetypu kojence pro podstatu odpovědnosti	198

Kapitola V.

ODPOVĚDNOST DNES:

OHROŽENÁ BUDOUCNOST A MYŠLENKA POKROKU

I. BUDOUCNOST LIDSTVA A BUDOUCNOST PŘÍRODY	203
1. Solidarita zájmu se světem živé přírody	203
2. Egoismus druhů a jeho celkový symbiotický výsledek	204
3. Člověkem narušená symbiotická rovnováha	205
4. Nebezpečí odhaluje jako primární povinnost <i>odmítnutí nebytí</i>	205
II. ZKÁZONOSNÁ HROZBA BACONOVA IDEÁLU	208
1. Hrozba katastrofy z přemíry úspěchu	208
2. Dialektika moci nad přírodou a nutnosti ji vykonávat	209
3. Hledaná „moc nad mocí“	210
III. MŮŽE TOMUTO NEBEZPEČÍ LÉPE ČELIT MARXISMUS, NEBO KAPITALISMUS?	212
1. Marxismus jako uskutečňovatel Baconova ideálu	212
2. Marxismus a industrializace	213
3. Zvažování šancí na zvládnutí technologického nebezpečí	214
a) Hospodářství potřeb versus hospodářství orientované na zisk. Byrokracie versus podnikavost	215
b) Přednost totalitní vládní moci	216
c) Přednost asketické morálky mas a otázka jejího přetrvání v komunismu	217
d) Může být entusiasmus pro utopii proměněn v entusiasmus pro uskromnění? Politika a pravda	219
e) Rovnost je pro ochotu k odříkání propěšnější	220
4. Výsledek dosavadních úvah: Výhoda marxismu	222
IV. KONKRÉTNÍ PŘEZKOUMÁNÍ ABSTRAKTNÍCH ŠANCÍ	223
1. Motiv zisku a podněty k jeho maximalizaci v komunistickém národním státě	223
2. Světový komunismus nepředstavuje žádnou ochranu proti regionálnímu ekonomickému egoismu	225
3. Kult techniky v marxismu	226
4. Pokušení utopie v marxismu	228
V. UTOPIE O TEPRVE NADCHÁZEJÍCÍM „SKUTEČNÉM ČLOVĚKU“	230
1. Nietzscheho „nadčlověk“ jako budoucí skutečný člověk	230

2. Beztrždní společnost jakožto podmínka pro nadcházejícího vlastního člověka	231
a) Kulturní převaha beztrždní společnosti?	232
b) Mravní převaha občana beztrždní společnosti?	233
c) Materiální blahobyť jako kauzální podmínka marxistické utopie	234
VI. UTOPIE A MYŠLENKA POKROKU	235
1. Nutnost rozchodu s utopickým ideálem	235
a) Psychologické nebezpečí příslibu blahobytu	235
b) Pravda či nepravda ideálu a úloha těch, kdo nesou odpovědnost	236
2. K problematice „mravního pokroku“	237
a) Pokrok v jednotlivém člověku	237
b) Civilizační pokrok	238
3. Pokrok ve vědě a technice	239
a) Vědecký pokrok a jeho cena	240
b) Technický pokrok a jeho mravní ambivalentnost	241
4. O mravnosti společenských zřízení	242
a) Demoralizující účinky despotie	243
b) Demoralizující účinky ekonomického vykořisťování	244
c) „Dobrý stát“: politická svoboda a občanská mravnost	246
d) Kompromisní charakter svobodných systémů	249
5. O druzích utopie	250
a) Ideální stát a nejlepší možný stát	250
b) Novum marxistické utopie	251

Kapitola VI.

KRITIKA UTOPIE A ETIKA ODPOVĚDNOSTI

I. PSANCI TÉTO ZEMĚ A SVĚTOVÁ REVOLUCE	255
1. Změna postavení „třídního boje“ novým planetárním rozdělením utrpení	257
a) Pacifikace západního „průmyslového proletariátu“	258
b) Třídní boj jako boj národů	260
2. Politické odpovědi na novou situaci třídního boje	262
a) Aktivní globální politika ve vlastním národním zájmu	262
b) Výzva k násilí ve jménu utopie	263
II. KRITIKA MARXISTICKÉHO UTOPISMU	266
A) PRVNÍ KROK: Reálné podmínky čili o možnosti utopie	266
1. „Přestavba planety Země“ technologií zbavené pout	266
2. Meze tolerance přírody: Utopie a fyzika	268
a) Potravinový problém	269
b) Surovinový problém	270
c) Energetický problém	270
d) Ultimátum spojené s problémem přehřívání	273

3. Trvalý příkaz k úspornému hospodaření s energií a jeho veto vůči utopii	274
a) Pokrok doprovázený obezřetností	274
b) Uskromnění se v cílech proti neskromnosti utopie	275
c) Proč je po prokázané vnější nemožnosti nutná ještě vnitřní kritika ideálu	276
<i>B) DRUHÝ KROK: Sen přenesený do skutečnosti čili o tom, je-li utopie žádoucí</i>	<i>277</i>
1. Obsahové určení utopického stavu	278
a) Říše svobody u Karla Marxe	278
b) Ernst Bloch a pozemský ráj aktivního volného času	282
(i) „Šťastné manželství s duchem“	283
(ii) „Záliba“ a to, co je lidsky důstojné	286
2. „Záliba jako povolání“ v kritickém světle	289
a) Ztráta spontaneity	289
b) Ztráta svobody	291
c) Ztráta skutečnosti a lidské důstojnosti	294
d) Bez nutnosti není svoboda: důstojnost skutečnosti	295
3. Jiná náplň volného času: Mezilidské vztahy	296
4. Humanizovaná příroda	300
5. Proč je po vyvrácení představy o budoucnosti ještě nutná kritika představy o minulosti	303
<i>C) TŘETÍ KROK: Negativní protějšek snu čili o předběžnosti celých dosavadních dějin</i>	<i>304</i>
1. Blochova ontologie ještě-ne-bytí	
a) Odlišení tohoto „ještě ne“ od ostatních učeních o nenaplněném bytí	305
b) „Předběžná podoba toho, co je pravé“ a „pokrytectví“ v minulosti	306
2. O „již zde“ vlastního člověka	309
a) K člověku patří dvojznačnost	309
b) Antropologický omyl utopie	310
c) Minulost jako zdroj vědění o člověku	311
d) „Přirozenost“ člověka je otevřená dobru i zlu	311
e) Zlepšení podmínek bez vábení utopie	312
f) O vlastním účelu každé dějinné přítomnosti	313
III. OD KRITIKY UTOPIE K ETICE ODPOVĚDNOSTI	314
1. Kritika utopie byla kritikou krajností techniky	314
2. Praktický smysl vyvrácení snu	315
3. Neutopická etika odpovědnosti	316
a) Strach, naděje a odpovědnost	316
b) Na ochranu „obrazu Božího“	318

